

ИНТЕГРИРАНЕ НА МУЗИКА В ЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ

Анна Георгиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В статията се представят примери за интегриране на музика в учебния процес на родно- и чуждоезиковото обучение. Коментират се положителните ефекти по отношение на по-лесно и дългосрочно запомняне на изучавания учебен материал от ученици с типично развитие и от такива със специални образователни потребности. Обвързването на текст на стихотворение със съпътстващия го музикален съпровод във вид на песен съдейства за запомняне на лексика и правилни синтактични конструкции на езика цел – при обучение по български език в чуждоезикова среда и в обучението по чужд език в България.

Ключови думи: стихотворение; песен; езиково обучение; музика

Синкретизмът в изкуството се подкрепя и от идеята за специфичния начин на усвояване на знания при лица с различен предпочитан стил на учене в контекста на теорията на Хауърд Гарднър за множествените интелигентности.

В училищното образование (след реформата от 2015 г.) водещи са компетентностният подход и осъществяването на междупредметни връзки в обучението по всички учебни предмети. Тази тенденция е отразена и в съдържанието на учебните програми за всички класове по изучаваните учебни предмети.

В *чуждоезиковото обучение* използването на допълнителни форми, съчетаващи и музика, е препоръчано в „учебните програми по чужди езици за началните класове, като предлагат участие в игрови дейности, учебни спектакли, общуване и съвместна работа с учители и съученици в групови урочни и извънурочни форми на дейности, участие в учебни проекти“ (Simeonova 2021, p. 548).

Интегрирането на музикални дейности в обучението по чужд език създава позитивно настроение. Запомнянето на правилното звуково съответствие на всяка буква от латинската азбука се подсилва от артикулирането на този звук (фонема) в кратка песен или при произношението на конкретна лексема, започваща или съдържаща звука (напр.: песни за азбуката).

Честото изпълнение на песента съдейства за по-лесно запомняне, многократна употреба на овладяваната нова лексика на чуждия език и характерното за съответния начин на произношение на думите с ударение на определена сричка във всяка от тях, при липса на реален контакт на учениците с носители на езика цел.

В зависимост от степента на владение на чуждия език при изпълнение на песента може да се разбира нейното съдържание със или без превод на родния език, защото „езиковият текст борави с думи, които са организирани във фрази и изречения, пораждащи смисъл. Слушащите трябва да владеят лексиката и граматиката на дадения език като условие, за да го разберат. В същото време, те трябва да имат и някакъв житейски опит, на базата на който да могат да осмислят контекста, в който са използвани тези думи“ (Karaminkova-Kabakova 2023, p. 80).

В монографичното изследване „Музиката в ранното обучение по английски език като чужд“ Пенка Кънева застъпва тезата, че „пеенето по-често трябва да е алтернатива на устната реч в обучението, тъй като то има множество предимства по отношение постигането на правилна артикулация на езика цел. ... Музикалното поведение (слушане или изпълнение) оптимизира когнитивното развитие по отношение на синхронизирането на слухово-моторното ритмично поведение – релевантната мозъчна функция при устната речева продукция осигурява комуникация по време на последователното включване на всеки от участниците в общуването, а при груповото музикално изпълнение – постига съгласуваност, докато заедно и едновременно изпълняват песента или танца“ (Kaneva 2022a, p. 35 – 37).

Данните от проведено от автора проучване потвърждават, че в учебните комплекси за обучение по чужд език интегрирането на музика е застъпено чрез „слушането или пеенето на песни, игри с движения и пеене, песни с танц / танцувални движения, слушане или изпълнение по роли на музикални пиеси, слушане на текст от учебника на фона на музикално произведение, изпълнение на стихотворение с отмерване на ритъма“ (Kaneva 2022b, p. 379).

Интегрирането на музика в чуждоезиковото обучение е водещ подход в създадения от проф. д-р Георги Лозанов метод сугестопедия и десугестивна педагогика. Той е апробиран (1979 – 1980 г. до 1983 г.) и при ограмотяване на български език на първокласници, но прилагането му води до редица дефицити и пропуски в осъзнаването от обучаемите на корелацията между звук и буква, в резултат на което те допускат много правописни грешки при писане на български език.

Сугестопедията се оказва особено ефективна в обучението по чужд език, защото за много кратко време се овладява говоримо и без акцент чуждият език. В отделните етапи на учебния процес на обучаваните се пускат точно определени класически произведения от В. А. Моцарт, Й. С. Бах, Й. Хайдн,

Г. Ф. Хендел, Л. В. Бетховен, А. Вивалди, П. И. Чайковски, Ф. Купрен, Й. Брамс (виж Lozanov 2005, pp. 48–51; Kaneva 2022a, p. 45). „Музиката е интегриран елемент в сугестопедичната система на обучение, а не е фон или допълнително средство, което осигурява забавление и отмора“ (Kaneva 2022a, p. 47). Това още веднъж подчертава силното въздействие на музиката върху подсъзнанието и емоциите на възприемащия я в процеса на учене.

В *родноезиковото обучение* по български език и литература в масовото общообразователно училище в България *и при обучение по български език в чуждоезикова среда, като втори или чужд език*, интегрирането на музика подпомага овладяването на лингвистичните знания и уменията за правилно произношение, създава усещане за връзка с родината и повишава емоционалния заряд в процеса на обучение в българското неделно училище.

В учебните програми по български език и литература за обучението, организирано в чужбина, е заложено учениците да овладяват знания, аналогични по обем и съдържание с тези, посочени в учебните програми при обучение в България (сравни: <https://www.mon.bg/obshto-obrazovanie/uchebni-planove-i-programi-2/uchebni-planove-i-programi-po-klasove/>; и <https://www.mon.bg/obshto-obrazovanie/uchebni-planove-i-programi-2/uchebni-programi-v-sila-ot-uchebnata-2024-2025-godina/>).

В обучението по литература (четене) от първи до четвърти клас се изучават много стихотворения, които учениците знаят и изпълняват под формата на песен.

Пример за това е стихотворението на Стоян Михайловски „Кирил и Методий“, (публикувано в списание „Мисъл“ кн. 9 – 10, 1892 г., към което Панайот Пипков създава музика), чийто текст се изпълнява и днес под формата на песен като химн на българската просвета. Силата на умело подбраните думи, чрез които се предава посланието за значимостта на създаването на азбуката и делото на светите братя Кирил и Методий, се запомнят като речитатив със съпровода на музикалното оформление, което на места изисква и промяна на мястото на ударението в думата (прозодиката на речта). Тази песен е едно от доказателствата за взаимното проникване и синхрон на езиковото и музикалното изкуство, чрез което се постига невероятно силно въздействие върху емоциите, чувството за национална гордост и идентичност на всеки човек, който слуша (възприема) и/или изпълнява тази песен.

Същият ефект за по-широка популярност на песента, често с различаващо се от текста на стихотворението заглавие, се наблюдава и при известните с първия стих песни „високи сини планини“ (стихотворение „Родина“ от Младен Исаев, музика Георги Спасов), „питат ли ме дей зората“ (стихотворение „Де е България“ от Иван Вазов, музика Панайот Пипков, по литература се изучава във втори клас), „тих бял Дунав“ (стихотворение „Радецки“ от Иван Вазов, първият музикален съпровод е на Иван Караджов (през 1909 г.), а по-късно от Георги Безлов).

Химнът на България е по-популярен като песен с първата строфа „горда Стара планина“, а всъщност Цветан Радославов е автор на музиката и на текста на стихотворението „Мила родино“.

Наблюдава се интересният феномен за по-лесно припомняне на следващото словосъчетание, изречение, фраза, когато се изпълнява под формата на песен, отколкото, ако стихотворението се рецитира без музикалния съпровод.

В урочната работа по литература в началото или в края на учебния час (след анализ на съдържанието и изразните средства) се пристъпва към възприемане и изпълнение на песента, създадена въз основа на текста на изучаваното литературно произведение. По този начин се повишава емоционалният заряд в урока и по-лесно се запомня наизуст текстът на стихотворението, но вече и по-добре се осмисля значението на използваните от автора думи (напр.: наименования на географски области от територията на България – горда Стара планина, до ней Дунава синей, Тракия, Пирин).

Словесното и музикалното изкуство са в двустранно протичаща връзка – както към текст може да се съчини подходяща музика, така и в обратната посока – по налична вече музика да се съчини подходящ текст със съответстваща ѝ строфична организация и начин на артикулиране на отделните думи (напр.: удължено изговаряне на звук „о“ в „песноп○○○○йна чучулига“, по едноименното стихотворението на Цоньо Калчев и музика от Панайот Пипков).

Интегриране на музика в обучението по развитие на комуникативно-речевите умения откроява в монографията си и Далия ал-Халил, която анализира 500 упражнения по творческо писане, като посочва, че в 26 от упражненията за създаване на собствен текст присъстват музикални дейности (Al-Halil 2022, pp. 218 – 284).

В обучението по литература и упражняване на уменията за четене с разбиране в родно- и чуждоезиковото обучение за подпомагане на читателското възприемане често се интегрира/въвежда допълнителен материал, чрез което се демонстрира как едно и също съдържание, настроение, чувство може да се изрази чрез средствата на различните видове изкуства – словесно-изпълнителско чрез думи, в изобразителното изкуство чрез форми и цветове или в музикалното изкуство чрез изпълнение на определени музикални инструменти, височина на тоновете, ритъм.

В учебното съдържание по литература във втори клас се изучава жанрът „народна песен“, чието възприемане като музикално произведение създава у съвременните ученици усещане за епохата, за преживяванията и бита на хората – трудови, героични, обредни песни. „Традициите, които спазват българите, включват изпълнението на песни и танци в редица обреди и обичаи, които не са заглъхнали дори и до ден-днешен“ (Karaminkova-Kabakova 2021, p. 175).

В чуждоезиковата среда в чужбина част от тези български традиции и празници не се практикуват, затова в обучението по български език запозна-

ването с тях и изпълнението им са възможност за запазване на националното самосъзнание и предаване на българските обичаи на следващите поколения.

По-често в учебното съдържание по литература и музика се изучават и изпълняват предимно обредни народни песни – за Лазаровден, коледарски и юнашки песни за войводи. По този начин успешно се интегрира запознаването на съвременните ученици с българския фолклор – с характерни словесни изрази (напр.: „гъсти смолени къдри“), с типични за епохата използвани музикални инструменти (напр.: гайда, кавал), мелодика и песни.

Междупредметни връзки с интегриране на видове изкуство и видове двигателна дейност се наблюдават и при обучението по физическо възпитание и спорт, при което се изисква учениците от първи до четвърти клас да овладеят умения да играят определен вид хоро. Музикалният съпровод със своя темпоритъм и словесното изпълнение на текста на песента (напр. „Боряно, Борянке“) подпомагат да се овладеят броенето и ритъмът за изпълнение на двигателната дейност – в брой и посока на стъпките на изучавания вид хоро.

По този начин словесно-изпълнителското (вербално, езиково) изкуство се преплита с музикално-изпълнителското (свирене на музикален инструмент, пеене на песен) и двигателното поведение – изпълнение на стъпки в танца, пеене на песента, изговаряне на текста, които в синхрон подсказват темпоритъма на изпълнение. В обучението по роден и чужд език често лексиката за части на тялото или значението на глаголи се представят чрез двигателно действие, което посочва обекта (напр.: нос, уста) или имитира действието (напр.: клякам, пляскам, смея се/усмихвам се). Това е прилагане на метода за учене „цялостна физическа реакция“ (Джеймс Ашър, Харълд и Дороти Палмър, 1925 г.), в който, преди да започнат да говорят, чрез демонстрираното двигателно действие децата показват, че разбират смисъла на лексемата или на дадената устна инструкция. В игрова форма се подсилва асоциацията между звуковата стойност при артикулиране на думата и значението ѝ, те се свързват с двигателната памет и усещането у учениците за наличие на забавен компонент в процеса на учене на чужд език.

С оглед на изискванията в Наредбата за приобщаващото образование (Naredba... 2017) и обективното присъствие на *ученици със специални образователни потребности*, които са интегрирани в масовото училище, е редно да се разгледа и този аспект.

В монографията си Пенка Шапкива подчертава, че при ученици със СОП „чрез пеене се коригират и развиват много умения: повторението на думи става по приятен начин и така се развива слуховата памет; развива се чувството за рима, което е добро средство за корекция на говорните и езиковите нарушения; ... чрез пеенето се упражнява правилно дишане ..., което има оздравителен ефект; пеенето в малка група развива взаимоотношенията с другите“ (Shapkova 2020, p. 148).

Интегративните връзки между изучаваното съдържание по различни учебни предмети позволяват да се постигне разнообразяване на изпълняваните дейности, но и да се подкрепи по-качественото запомняне на знанията, формиране на практически умения и компетентности у учениците с типично развитие, както и при тези със специални образователни потребности или изпитващи временни затруднения в ученето.

В заключение може да се обобщи, че хармоничното развитие на човека като личност е свършена комбинация от знания, умения, отношения и компетентности, които са станали достояние на личността предимно в процеса на задължителното до 16-годишна възраст училищно обучение и спонтанни житейски преживявания.

Висок процент от изучаваните в обучението по роден и по чужд език стихотворения и песни надминават функцията си на част от учебното съдържание за определен клас. Умелото съчетаване на езиков материал (текст) и музикален съпровод води до по-трайно запомняне на продукта и по-лесно възпроизвеждане на съдържанието, дори в отдалечени във времето периоди – любима песен, изучавана в обучението по роден или чужд език, в която се съдържат правилни синтактични конструкции и лексика на този език (напр.: „I Want to Break Free“ – Фреди Меркюри, Queen; „Обичам тази земя голяма, тъй както си обичам мама...“ – Младен Исаев, стихотворение „Родина“).

Съчетанието от музика и текст продължава да се помни през целия съзнателен живот – примери за това са стихотворението „Аз съм българче“ от Иван Вазов (изучава се в първи клас) и химнът на Република България, който се изпълнява при официални държавни церемонии и награждаване на световни спортни събития.

Интегрирането на музика в процеса на обучение по роден и по чужд език съдейства за повишаване на положителния емоционален заряд в учебните часове, както и съдейства за по-лесно и трайно запомняне на изучаваното учебно съдържание.

ЛИТЕРАТУРА

- АЛ-ХАЛИЛ, Д., 2022. *Творческо писане в началните класове. Прилагане на авторска система от речеви задачи с творчески характер*. София: Унив. из-во „Св. Климент Охридски“, 2022, ISBN: 978-954-07-5496-3.
- КАРАМИНКОВА-КАБАКОВА, Е., 2021. Музикално наследство: какво остава след нас?. *Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“, ФНОИ*, книга „Изкуства“, Т. 113, с. 171 – 194, ISSN: 2738-7062. [viewed 03 June 2024]. Available from: https://fnoi.uni-sofia.bg/?page_id=5600
- КАРАМИНКОВА-КАБАКОВА, Е., 2023. Текстът в англоезичната музика. *Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“, ФНОИ*, книга

- „Изкуства“, Т. 116, с. 75 – 93, ISSN: 2738-7062. [viewed 03 June 2024]. Available from: https://fnoi.uni-sofia.bg/wp-content/uploads/2024/03/Godishnik_Kniga_Izkustva_FNOI_Volume116_2023_Fin_Web.pdf
- КЪНЕВА, П., 2022а. *Музиката в ранното обучение по английски език като чужд*. Велико Търново: Ай анд Би, ISBN:978-619-7281-92-7.
- КЪНЕВА, П., 2022б. Има ли място музиката в обучението по чужд език? *Чуждоезиково обучение*, Т. 4, №. 49, с. 377 – 384, ISSN: 0205-1834 (Print), 1314-8508 (Online) [viewed 03 June 2024]. Available from: <https://doi.org/10.53656/for22.421imal>
- ЛОЗАНОВ, Г., 2005. *Сугестопедия. Десугестивно обучение. Комуникативен метод на скритите в нас резерви*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- НАРЕДБА. 2017. Наредба за приобщаващото образование (обн. – ДВ, бр. 86 от 27.10.2017) и Постановление № 50 от 13 март 2024 г. за изменение на НПО. София, МОН, <https://www.mon.bg/regulation/naredba-za-priobsthavasthoto-obrazovanie/> (последно посещение 01.06.2024)
- СИМЕОНОВА, И., 2021. Уменията за общуване на чужд език в начална училищна възраст като ключова компетентност. В: *Измерения на компетентността*. Сборник с доклади от международна научна конференция, проведена в рамките на Климентовите дни на Алма матер, София: Унив. Св. Кл. Охридски, с. 542-550, ISBN:978-954-07- 5328-7.
- ШАПКОВА, П., 2020. *Подходи за личностно развитие, подкрепа и приобщаване на деца със синдром на Даун*. София: Св. Климент Охридски, ISBN: 978-954-07-5037-8.

REFERENCES

- AL-HALIL, D., 2022. *Tvorchesko pisane v nachalnite klasove. Prilagane na avtorska sistema ot rechevi zadachi s tvorcheski karakter*. Sofia, St. Kliment Ohridski, ISBN: 978-954-07-5496-3.
- KANEVA, P., 2022а. *Muzikata v rannoto obuchenie po angliiski ezik kato chuzhd*. Veliko Tarnovo: A&B, ISBN:978-619-7281-92-7.
- KANEVA, P., 2022б. Има ли място музиката в чуждоезиковото обучение?. *Chuzhdoezikovo obuchenie-Foreign Language Teaching*, vol. 49, no. 4, pp. 377 – 384, ISSN: 0205-1834 (Print), 1314-8508 (Online) [viewed 03 June 2024]. Available from: <https://doi.org/10.53656/for22.421imal>.
- KARAMINKOVA-KABAKOVA, E., 2021. Muzikalno nasledstvo: kakvo ostava sled nas?. *Godishnik na SU "St. Kliment Ohridski"*, FESA, kniga Izkustva. Sofia: Univ iz-vo "St. Kliment Ohridski", vol. 113, pp. 171 – 194. ISSN: 2738-7062 [viewed 03 June 2024]. Available from: https://fnoi.uni-sofia.bg/?page_id=5600.

- KARAMINKOVA-KABAKOVA, E., 2023. Tekstat v angloezichnata muzuka. *Godishnik na SU "St. Kliment Ohridski"*, FESA, kniga Izkustva. Sofia: St. Kliment Ohridski, vol. 116, ISSN: 2738-7062, pp. 75 – 93. [viewed 03 June 2024]. Available from: https://fnoi.uni-sofia.bg/wp-content/uploads/2024/03/Godishnik_Kniga_Izkustva_FNOI_Volume116_2023_Fin_Web.pdf.
- LOZANOV, G., 2005. *Sugestopediia. Desugestivno obuchenie. Komunikativen metod na skritite v nas rezervi*. Sofia: St. Kliment Ohridski.
- NAREDBA 2017. Naredba za proibshavashtoto obrazovanie (obn. DV, br. 86 ot 27.10.2017) i Postanovlenie № 50 ot 13 mart 2024 h za izmenenie na NPO. Sofia, MON, [viewed 03 June 2024]. Available from: <https://www.mon.bg/regulation/naredba-za-priobsthavashoto-obrazovanie/>
- SHAPKOVA, P., 2020. *Podhodi za lichnostno razvitie, podkrepa i priobshtavane na detsa sas sindrom na Daun*. Sofia, St. Kliment Ohridski, ISBN: 978-954-07-5037-8.
- SIMEONOVA I., 2021. Umeniata za obshtuvane na chuzhd ezik v nachalna uchilishtna vazrast kato kluchova kompetentnost. In: *Izmereniia na kompetentnostta*. Sbornik s dokladi ot mejdunarodna nauchna konferentsiya, provedena v ramkite na Klimentovite dni na Alma mater. Sofia, St. Kliment Ohridski, pp. 542-550, ISBN:978-954-07- 5328-7.

INTEGRATION OF MUSIC IN LANGUAGE TEACHING

Abstract. The article presents examples of the integration of music into the learning process of native and foreign language learning. The positive effects regarding easier and long-term memorization of the studied educational material by students with typical development and those with special educational needs are commented on. Linking the text of a poem with the accompanying musical accompaniment in the form of a song helps to remember vocabulary and correct syntactic constructions of the target language – when learning Bulgarian in a foreign language environment and in learning a foreign language in Bulgaria.

Keywords: poem; song; language learning; music

✉ **Dr. Anna Georgieva, Asoc. Prof.**

ORCID iD 0000-0002-8838-9246

WoS Researcher ID:: AAG-6025-2021

Sofia University

Faculty of Educational Studies and the Arts

E-mail: ag@uni-sofia.bg